

CUDOWNY MANDARYN

Obsada baletu „Cudowny Mandaryn”

Muzyka — Béla Bartók
 Libretto — Menyhért Lengyel
 Choreografia — Przemysław Śliwa
 Scenografia — Kazimierz Wiśniak
 Asyst. choreografa — Anna Gawel

premiera: 2.07. i 8.07.1990 r.

Dziewczyna — Elżbieta Piwowarska
 Małgorzata Zalejska

Mandaryn — Cezary Drózdź
 Norbert Ples

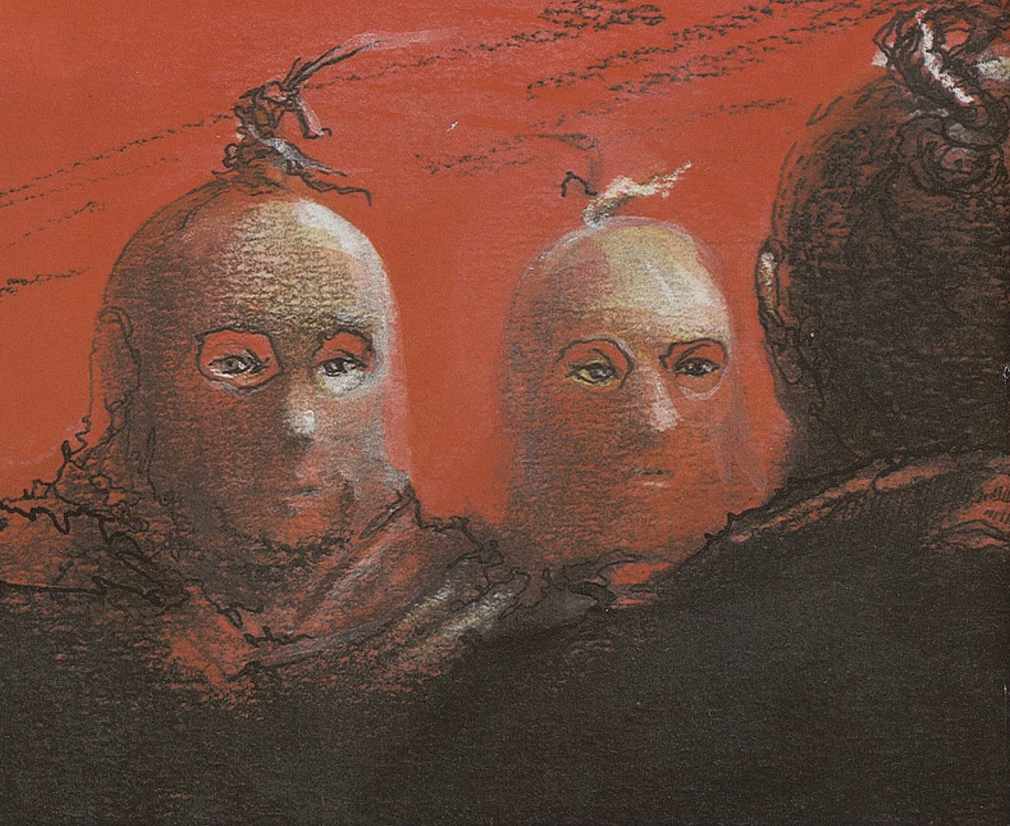
Młodzieńcy — Cezary Drózdź
 Norbert Ples

Przechodzień I — Tomasz Szaro
 Panowie — Bogdan Szymaniuk
 Krzysztof Leszczyński
 Piotr Patok
 Paweł Rakoczy

gościnnie Opera Bałtycka

Gość I — Grażyna Karaś
 Gość II — Wacław Niedźwiedź
 Przechodnie: — Iłona Dworska
 Irena Grodzka
 Renata Godek
 Jadwiga Michalak
 Małgorzata Piechnik
 Iwona Wójcik
 Marzena Wojtasik
 Wioletta Maciejewska

KIEROWNIK BALETU — ANNA GAWEL
 AKOMPANIATOR — TADEUSZ MARKOWSKI

BÉLA BARTÓK

25 III 1881, Nagyszentmiklós; 26 IX 1945, Nowy Jork

W wieku lat pięciu Bartók rozpoczyna naukę gry na fortepianie pod kierunkiem matki, następnie kształci się u László Erkela (syn F. Erkela „węgierskiego Smetany”) i w budapeszteńskiej Akademii Muzycznej (kompozycja u H. Koeslera, fortepian u I. Thomána). W 1907 obejmuje o Thomanie klasę fortepianu w tejże uczelni. Wiele czasu poświęca zbieraniu folkloru muzycznego węgierskiego, rumuńskiego (w 1913 publikuje zbiór melodii rumuńskich), w 1913 wyjeżdża do Biskry dla studiów nad folklorem arabskim. Odnosi wiele sukcesów jako pianista-wirtuoz, koncertuje m.in. w Londynie, Paryżu, Berlinie, Amsterdamie, Genewie, Wiedniu, USA (1927) i ZSRR (1928). W latach trzydziestych koncentruje się głównie na pracach etnograficzno-muzycznych, rezygnuje nawet z pracy w Akademii Muzycznej. Powstają zbiory solowych i chóralnych pieśni węgierskich, rumuńskich, słowackich oraz ich świetne transkrypcje orkiestrowe lub fortepianowe.

W 1940 Bartók, zmuszony okolicznościami, emigruje do Ameryki. Ostatnie lata jego życia były szczególnie trudne — zarówno z powodu rozwijającej się choroby, jak i skrajnego niedostatku. Niedługo po śmierci kompozytora miała nadejść wielka, światowa sława jego dzieła.

Twórczość Bartóka jest bardzo różnorodna. Obok licznych zbiorów muzyki ludowej w dorobku jego znajdują się m.in. balety — *Drewniany książę* 1915, *Cudowny mandaryn* 1919, jednoaktowa opera *Zamek księcia Sinobrodego* 1911; kompozycje orkiestralne — 2 obrazy 1910, *Suita taneczna* 1923, *Suita z „Cudownego mandaryna”* 1919, *Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i celestę* 1936, *Divertimento na smyczki* 1939, *Koncert na orkiestrę* 1943, koncerty fortepianowe (I 1926, II 1931, III 1945, *Koncert na 2 fortepiany i orkiestrę* 1940), *Sonata na 2 fortepiany i perkusję* 1937, *Koncert skrzypcowy* 1937—38, *Koncert altówkowy* 1945. Bartók jest ponadto twórcą kilkunastu kompozycji kameralnych (kwartety, kwintety), wielu utworów fortepianowych (rapsodie, bagatele, elegie, burleski, rondo, popularne *Allegro barbaro* oraz 153 miniatury pt. *Mikrokosmos*, stanowiące kompendium nowoczesnej pianistyki i zbiór wielu problemów współczesnego języka muzycznego).

Razem z Fallą, Janáčkiem i Szymanowskim Bartók zaliczany jest do grupy kompozytorów „narodowych” XX w., którzy dążyli do osiągnięcia artystycznej syntezy elementów nowoczesnej techniki z twórczym muzycznym melodią ludowych. Jest jednym z nielicznych twórców XX w., którzy dochodząc do indywidualnego stylu, potrafili równocześnie dać propozycję pewnego uporządkowania stylistycznego w sensie ogólniejszym. Elementy folklorystyczne uległy w muzyce Bartóka zespoleniu z językiem artystycznym jako materiał motywiczny, nie zaś jako czynnik wpływający na konstrukcję formalną.

CUDOWNY MANDARYN (A Csodálatos Mandarin)

Balet-pantomima w I akcie. Libretto: Menyhért Lengyel; muzyka: Béla Bartók

Scena przedstawia ciemny zaułek w wielkim mieście i fragment wnętrza opuszczonego atelier, gdzie gnieździ się szajka złoczyńców. Złoczyńcy wysyłają Dziewczynę na ulicę, by zwabiła mężczyzn. Pierwszym, którego Dziewczyna sprowadza, jest Stary Mieszczanin. Złoczyńcy obrabowują go i mordują, a zwłoki wrzucają do otworu w podłodze. Następną ofiarą jest młody Student, którego ubóstwo ratuje od śmierci: widząc jego puste kieszenie, złoczyńcy wypędzają go. Wreszcie Dziewczyna zwabia egzotycznego cudzoziemca w bogatym chińskim stroju. Złoczyńcy ukrywają się, a Dziewczyna kusi tańcem obojętnego Mandaryna. Nagle w mężczyźnie budzi się gwałtowne pożądanie; chce zdobyć Dziewczynę, przerażoną tym wybuchem namiętności. Gdy ucieka ona od Mandaryna, wychodzą z ukrycia złoczyńcy. Usiłują zabić dziwnego gościa, zadają mu ciosy nożem, duszą, wieszają, wrzucają na podłogę, lecz za każdym razem ów dziwny człowiek podnosi się i gnany nieprzemyślnym pożądaniem, dąży ku Dziewczynie. W niej zaś budzi się litość i wzruszenie. Gdy wreszcie Mandaryn ją zdobywa, los jego wypełnia się — umiera w ramionach Dziewczyny.

Użyta w tytule nazwa dostojnika chińskiego nie posiada realnego odpowiednika w treści baletu. Ponieważ jednak wiąże się z nią pojęcie władzy, głębokiej wiedzy i siły duchowej, zastosowano ją symbolicznie jako określenie cech głównej postaci, istoty niemal nadludzkiej i tak długo nieśmiertelnej, dopóki nie ulegnie namiętności. Akcja baletu rozgrywa się w nieokreślonym miejscu i czasie, lecz osadzenie jej w środowisku wielkomiejskich mętów społecznych wiąże ów balet z każdą epoką. Wystawiony po raz pierwszy 28 XI 1926 w Kolonii, w chor. H. Strohbacha, Cudowny Mandaryn zdjęty został po premierze na skutek protestów, jakie budziło drastyczne libretto. Muzyka była jednak nadal wykonywana w formie suit na estradach całego świata. Pełna niezwykle napięcia dramatycznego, ostrych spięć dynamicznych i kontrastów, pulsująca rytmem i drapieżną pasją muzyka Bartoka czyni z tego baletu jeden z najbardziej emocjonalnych, ekspresyjnych utworów scenicznych.

